

Dydaktyczne „tropy” zrównoważonego rozwoju w edukacji, redakcja Ewa Szadzińska, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2014, ss. 144.

Zamierzeniem Redaktorki i Auterek książki pt. *Dydaktyczne „tropy” zrównoważonego rozwoju w edukacji* (Ewy Szadzińskiej, Ilony Żeber-Dzikowskiej, Agnieszki Szplit i Małgorzaty Stachowskiej-Makuchowskiej) było kompleksowe przedstawienie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w Polsce. W tym celu odwołały się do pojęcia dydaktycznych tropów, definiowanych przez nie w podwójnym znaczeniu, tzn.: 1) naprowadzenie na trop czegoś, czyli ułatwienie nauczycielom, pedagogom dostrzeżenie idei zrównoważonego rozwoju, poznanie o niej istotnej wiedzy i jej znaczenia w edukacji; 2) „korzystna zmiana znaczenia właściwego na inne, dokonana w słowie lub wyrażeniu”, oznaczająca zamianę dotychczas powszechnie używanego znaczenia „zrównoważony rozwój”, czyli zależność ochrony środowiska, wzrostu ekonomicznego i jakości życia społecznego, na określenie typu „rozwój jednostki w procesie kształcenia” (s. 8).

Tak rozumiana przez Autorki koncepcja tropów stała się też podstawą struktury całego zbioru, podzielonego na dwie części. W pierwszej, zatytułowanej *Trop – wiedza o zrównoważonym rozwoju*, znalazło się pięć artykułów odnoszących się do podstaw ideologiczno-filozoficznych zrównoważonego rozwoju oraz wiedzy na ten temat wśród uczniów i studentów. Małgorzata Stachowska-Makuchowska przedstawiła w dość szerokim zakresie rozwój idei zrównoważonego rozwoju od Szczytu Ziemi 1992 w Rio de Janeiro do przyjętych przez polski rząd zapisów w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w 1997 roku i uregulowań prawnych z dnia 22 maja 2009 roku w sprawie przyjęcia dokumentu „polityka ekologiczna Państwa w l. 2009-2012 z perspektywą do r. 2016” (s. 15-27). W kolejnych trzech tekstach (*Filozoficzne aspekty zrównoważonego rozwoju*, *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju* i *Uczeń w edukacji dla zrównoważonego rozwoju*) Ewa Szadzińska uzasadnia, iż sens działań edukacyjnych zależy od „budowania sylwetki absolwenta” zgodnie z modelem człowieka *homo cooperativus* (tj. człowieka zdolnego do współpracy i bezinteresowności) oraz pedagogicznej wizji rozwoju osobowego. Szczególnie ciekawy jest pierwszy dyskurs na temat etyki zrównoważonego rozwoju i respektowania sprawiedliwości (biosferycznej, wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej), warunkującej zasady postępowania, jak: zasada umiaru, zapobiegliwości, harmonii ze światem oraz zasada zrównoważonej demokracji (s. 30-36). Część pierwszą zamyka artykuł Ilony Żeber-Dzikowskiej (*Wiedza studentów o zrównoważonym rozwoju*), która badając stan

wiedzy i umiejętności studentów nauk przyrodniczych, oceniła ich przygotowanie do realizacji zagadnień zrównoważonego rozwoju jako niewystarczające. Badaczka udowodniła, iż wprawdzie połowa respondentów wie, czym jest idea zrównoważonego rozwoju, ale tylko jedna piąta potrafi ją samodzielnie zdefiniować i poprawnie zinterpretować, przy czym większość swojej wiedzy czerpie z internetu, a dopiero w dalszej kolejności z zajęć na uczelni i literatury przedmiotu. Zgodnie z tezą Żeber-Dzikowskiej, należy tego typu badania przeprowadzić wśród studentów na kierunkach humanistycznych i pedagogicznych, i to na większości uczelni w Polsce.

Okazuje się zatem, że mimo tzw. Dekady Zrównoważonego Rozwoju w Edukacji (jak określa się lata 2004-2014) wciąż jest wiele do zrobienia. Przypomnijmy, że najnowszym polskim dokumentem państwowym nt. Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju (EZR) jest „Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej przez Edukację do Zrównoważonego Rozwoju”, która z inicjatywy Ministerstwa Środowiska (Departamentu Informacji o Środowisku) stała się podstawą do pracy w 2012 roku nad ekspertyzą stanu faktycznego polskiej Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju¹. Zgodnie z przyjętą „Strategią Zrównoważonego Rozwoju do roku 2025 w Polsce”, treści zrównoważonego rozwoju powinny znaleźć się na wszystkich poziomach nauczania, dlatego uczniowie na każdym etapie edukacyjnym powinni uczyć się: 1) na temat zagadnień związanych z klimatem, różnorodnością biologiczną i wodą; 2) w mniejszym zakresie na temat stanu i ochrony środowiska, ekologii, rolnictwa i leśnictwa; 3) w najmniejszym zakresie – zagadnień energii, katastrof i zrównoważonej urbanizacji².

Zbiorową pracę Auterek *Dydaktycznych „tropów” zrównoważonego rozwoju w edukacji* należy uznać za ważny głos w ekspertyzie stanu faktycznego EZR, ale też za formę poradnika metodycznego dla nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych oraz studentów kierunków pedagogicznych, prezentując praktyczne rozwiązania, szczególnie w części drugiej, zatytułowanej *Trop – zrównoważony rozwój w edukacji*. W pierwszym tekście A. Szplit ukazuje rolę idei zrównoważonego rozwoju we wczesnej edukacji językowej, jako przykład nowych wzorców działania pedagogicznego, w kolejnym – I. Żeber-Dzikowska przedstawiła niezbędne kategorie dydaktyczne potrzebne do projektowania, realizowania i kontrolowania edukacji ekologicznej i zrównoważonego rozwoju w klasach I-III. W ostatnim artykule tomu M. Stachowska-Makuchowska dzieli się swoimi doświadczeniami jako nauczycielka edukująca na rzecz zrównoważonego rozwoju uczniów gimnazjum w ramach codziennych zajęć szkolnych i pozaszkolnych oraz aktywizująca młodzież poprzez projekty edukacyjne.

Pewne zastrzeżenia co do tej części zbioru może budzić tylko zbyt wąska optyka postrzegania i definiowania przez Autorki edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, w praktyce ograniczając ją do edukacji ekologicznej i zdrowotnej. Nawet A. Szplit, pisząc o edukacji językowej uczniów w młodszym wieku szkolnym, podkreśla rolę kompetencji językowych i komunikacyjnych, cytując w podsumowaniu, że „istoty ludzkie są w centrum zrównoważonego rozwoju. Mają prawo do zdrowego

¹ Ekspertyza dotycząca Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju w Polsce http://ww.mos.gov.pl/kategoria/5125_educacja_dla_zrownowazonego_rozwoju [dostęp: 18.03.2015].

² <http://isip.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP20120000839> [dostęp: 18.03.2015].

i twórczego życia w harmonii z przyrodą”³. Przypomnijmy, zgodnie z raportem UNESCO, edukację dla zrównoważonego rozwoju należy rozumieć szeroko, jako realizację następujących celów nauczania: 1) kształtowanie świadomości na temat powiązań problematyki kulturalnej, społecznej, ekonomicznej i ekologicznej; 2) kształtowanie umiejętności niezbędnych do poprawy stanu środowiska w wymiarze lokalnym i globalnym (na poziomie kultury, społeczeństwa, ekologii i ekonomii); 3) kształtowanie postawy zainteresowania i troski o jakość środowiska, rozumianego jako: przyrody, społeczeństwa jednostek, grup i społeczeństw oraz jego wytworów⁴. O ograniczaniu edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju do ekologii w polskim szkolnictwie pisały między innymi Ewa Gajuś-Lankamer i Anna Maria Wójcik, które przeprowadziły szczegółową analizę Podstawy Programowej Kształcenia Ogólnego wdrażanej w polskiej szkole od roku 2009/2010 w kontekście możliwości prowadzenia EZR na wszystkich etapach edukacyjnych zgodnie ze Strategią EZR Europejskiej Komisji Gospodarczej. W efekcie stwierdziły, że rzeczywiste efekty tej edukacji nie będą możliwe do osiągnięcia, jeżeli w procesie kształcenia nauczyciele będą skupiali się wyłącznie na przekazywaniu wiedzy, bowiem „skuteczność edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju może być osiągnięta poprzez opracowanie programów nauczania i stosowanie metod, dzięki którym będzie możliwe zajmowanie się konkretnymi problemami i poszukiwaniem możliwych rozwiązań”⁵. Takie konkretne rozwiązania dydaktyczne Autorki wskazują – przede wszystkim Żeber-Dzikowska i Stachowska-Makuchowska – szkoda tylko, że są to, jakkolwiek znakomite, to jednak tylko propozycje z zakresu edukacji ekologicznej.

*Beata Kucharska
PWSZ w Chetmie*

³ D. CICHY, *Uwarunkowania edukacji dla zrównoważonego rozwoju*, w: D. CICHY (red.), *Edukacja środowiskowa wzmocnieniem zrównoważonego rozwoju*, Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP 2005, s. 8.

⁴ Por. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji ds. Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques’a Delorsa: *Edukacja – jest w niej ukryty skarb*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Warszawa: Wyd. UNESCO 1998, s. 69-71 oraz *Program nauczania: Zrównoważona szkoła*, mindsteps.pwszchelm.pl/pliki/zs.pdf [dostęp: 18.03.2015].

⁵ E. GAJUŚ-LANKAMER, A.M. WÓJCIK, *Analiza ciągłości edukacji dla zrównoważonego rozwoju w aspekcie środowiskowym na różnych poziomach kształcenia ogólnego w Polsce*, w: T. BORYS (red.), *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju*, t. IV: *Edukacja dla ładu środowiskowego*, Wrocław: Fundacja Ekonomistów Środowiska i Zasobów Naturalnych 2010, s. 137-152.